

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА: ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ, МЕТОДИКА

УДК 378.011.3-051:78

DOI: 10.33989/2226-4051.2019.20.171641

Алла Растригіна, м. Кропивницький

ORCID: 0000-0002-4393-2831

ОПТИМІЗАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ФАКТОР УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА

У статті представлено авторське бачення процесу оптимізації інтелектуально-творчої складової професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта на основі принципу освіти через науку і творчість. Розкрито змістовий аспект і специфіка засвоєння професійно спрямованих дисциплін спеціальності «Музичне мистецтво», оволодіння якими здійснюється за допомогою фасилітації та базується на партнерських відносинах між викладачами і студентами. Запропоновано для розгляду теоретичні основи та практична реалізація на факультеті мистецтв авторського проекту «Віват, магістри», у процесі розгортання якого, на думку автора, відбувається становлення і розвиток студента як суб'єкта майбутньої професійної діяльності, що володіє високим інтелектуально-творчим потенціалом.

Ключові слова: професійна підготовка; оптимізація; інтелектуально-творча діяльність; принцип освіти через науку і творчість; суб'єктність; творчий проект.

Постановка проблеми. У новій редакції Закону України «Про вищу освіту» підкреслюється, що інтелектуально-творча діяльність є невід'ємною складовою освітнього процесу в закладах вищої освіти мистецького спрямування, яка проводиться з метою поглиблення професійних компетентностей та інноваційної діяльності майбутніх фахівців через систему наукових, навчально-методичних і творчо-педагогічних заходів (Закон України «Про вищу освіту», 2019). Така позиція підтверджується й офіційними документами Європейської

комісії, де наголошується, що продуктивна наукова та культурно-творча діяльність є вирішальним фактором конкурентоспроможності сучасного фахівця (Растригіна, 2009, с. 52). І це зрозуміло, оскільки сьогодні інтелектуальні здібності професіонала, його креативність у нестандартних ситуаціях вже стали не тільки необхідністю, але й нормою в будь-якій сфері соціальної практики і, зокрема, у професійній музично-педагогічній освіті. Саме тому одним із найважливіших завдань музично-педагогічної освіти є підготовка сучасного фахівця з інтелектуально-творчим типом мислення, здатного до саморозвитку, самоактуалізації і самовираження в майбутній професії. Зауважимо, не тільки володіння спеціальними фаховими навичками чи знання предмета й уміння його викладати, але, перш за все, активна життєва позиція, здатність бути ініціативним і творчим у вирішенні будь-яких професійних питань, високий рівень професійної компетентності і здатність до інноваційної наукової та творчої діяльності в багатоаспектній музично-педагогічній практиці.

Відтак, сучасна система музично-педагогічної освіти потребує створення відповідного мистецько-освітнього простору, в якому відбувається становлення фахівця відповідно до гуманістичних цінностей демократичного суспільства. Саме тому одним із дієвих принципів, що процесуально реалізується на факультеті мистецтв Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені В. Винниченка (далі – ЦГПУ ім. В. Винниченка) й забезпечує оптимізацію інтелектуально-творчої складової, тобто її модифікацію з метою вдосконалення й підвищення ефективності професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта, є принцип освіти через науку і творчість.

Мета статті – розкрити досвід оптимізації інтелектуально-творчої діяльності як фактор удосконалення професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта в мистецькому просторі сучасного закладу вищої педагогічної освіти на засадах реалізації принципу освіти через науку і творчість.

Виклад основного матеріалу. Головним завданням діяльності професорсько-викладацького складу факультету мистецтв є підготовка сучасного фахівця, що володіє не тільки професійними компетенціями в галузі музично-педагогічної освіти, а й є спроможним проектувати і творчо реалізувати

індивідуальну траєкторію власного професійно-особистісного саморозвитку і самореалізації. Такий фахівець здатний внести в сучасну освіту новітнє бачення сутності музичного мистецтва, засобами якого людство одухотворює навколишній світ і надає йому благородних, гуманних рис.

Маємо відзначити, що науково-дослідна і творчо-виконавська діяльність студентів у мистецькому освітньому просторі факультету мистецтв ЦГПУ ім. В. Винниченка сьогодні має ознаки руху до розкриття творчого потенціалу особистості майбутнього фахівця-музиканта не тільки у сфері мистецтва, а й у науково-пошуковій діяльності. Це забезпечується оптимізацією як навчального процесу, де науково-дослідницька та творчо-виконавська діяльність є невід'ємною складовою підготовки майбутнього фахівця-музиканта, так і під час позанавчальної діяльності, коли кожен студент має можливість брати участь у наукових студентських гуртках і проблемних групах, створювати власні науково-педагогічні та художньо-творчі проекти, спрямовані на розвиток їх креативності, самовираження й самореалізації. Кафедра забезпечує фундаментальну професійну підготовку студентів, залучаючи їх до науково-дослідницької, навчально-методичної та творчо-виконавської діяльності в мистецькому освітньому просторі ЗВО.

Відповідно до розробленого на основі нормативних документів навчального плану та завдяки педагогічній підтримці студентів професорсько-викладацьким складом кафедр факультету мистецтв, у процесі опанування фахових дисциплін вокально-хорового, музично-теоретичного та інструментального циклів студенти глибоко усвідомлюють специфіку майбутньої професії. Науково-дослідну й навчально-методичну підготовку майбутні фахівці-музиканти отримують під час вивчення таких дисциплін, як «Основи наукових досліджень», «Методологія музично-педагогічних досліджень», «Методика музичного виховання» та «Методика викладання хорового диригування», сольного співу, інструментального виконавства, а також у процесі наукових розвідок на рівні курсових і кваліфікаційних магістерських робіт. Творчо-виконавська складова їхньої професійної підготовки представлена в освітньому процесі такими дисциплінами, як «Основи сценічної майстерності», «Вокальний ансамбль», «Режисура видовищних заходів»,

«Основи композиторського майстерності», «Творчо-виконавська діяльність у контексті світової художньої культури» та ін. Студентам бакалаврату та магістратури, які мають досить високий рівень професійної підготовки, надається можливість отримати додаткову спеціалізацію з профільюючих дисциплін: хорового диригування, сольного співу, основного інструменту.

Професійні компетенції, які студенти набувають у процесі вивчення фахових дисциплін, знаходять практичне застосування в період педагогічної практики, що є обов'язковим практикоорієнтованим компонентом освітнього процесу і посідає вагоме місце в системі підготовки майбутнього фахівця-музиканта. На факультеті мистецтв педагогічна практика має певні особливості, пов'язані зі специфікою музики як виду мистецтва й навчального предмета та передбачає перевірку готовності майбутніх учителів-музикантів до ефективної професійної діяльності.

Організація студентської науково-дослідницької роботи є одним із пріоритетних напрямів діяльності кафедри. Тринадцять років поспіль викладачами кафедри у співпраці зі студентами організовується Міжнародна студентська науково-практична конференція, присвячена видатним діячам у галузі хорового і вокального мистецтв, композиторам, педагогам-музикантам, у рамках якої проводяться студентські конкурси диригентів і вокалістів. Студенти факультету мистецтв беруть участь і в науково-практичних студентських конференціях інших університетів, у Всеукраїнських студентських олімпіадах, конкурсах студентських наукових робіт тощо. Показником якості науково-дослідницької роботи студентів є їхні перемоги на міжнародних студентських олімпіадах, конкурсах, у стипендіальній програмі «Завтра.UA».

Маємо зазначити, що більшість студентів, які починають свою науково-пошукову діяльність у наукових проблемних групах, під час написання курсових і магістерських робіт усвідомлено обирають тему дослідження, яка, досить часто, стає основою їхніх подальших наукових розвідок на рівні дисертаційних досліджень. До речі, в основу виконання студентами курсових і магістерських робіт покладено модель навчання дією (Р. Реванс), метою якої є подолання розриву між теорією (знання) і практикою (діяльність). У рамках цієї моделі

майбутні фахівці-музиканти за підтримки професорсько-викладацького складу кафедри працюють над реальними сьогоденними проблемами, які постають перед сучасною музично-педагогічною освітою, набуваючи навичок науково-дослідницької діяльності та критичного мислення, а також здатності здійснювати особистий вибір, приймати власні рішення й відповідати за них.

Тож, науково-дослідницька робота студентів зумовлює становлення їхньої інтелектуальної культури, розвиток професійно-особистісних якостей, котрі забезпечують успішний науковий пошук, надбання системи ціннісних орієнтирів й актуальних знань про характер науково-пошукової діяльності як творчої, продуктивної і спрямованої на пошук оригінальних і ефективних рішень, а також сформованість необхідних дослідницьких компетенцій.

Більшою мірою це стосується студентів магістратури, кваліфікаційна характеристика яких передбачає сформованість інтелектуальних і творчих компетенцій як у процесі теоретичного дослідження обраної проблеми, так і в період передбаченої навчальним планом педагогічної практики, де кожен із них має навчитися самостійно розвивати свою професійну ідентичність, організовувати процес власного навчання та індивідуального виконання творчих завдань. Осмислюючи власний досвід професійної діяльності, майбутній фахівець вибудовує й удосконалює унікальне розуміння себе як педагога-музиканта.

Підвищенню ефективності процесу підготовки студента магістратури як суб'єкта майбутньої професійної діяльності, що володіє високим рівнем інтелектуальної та творчо-виконавської культури, сприяє впровадження нами в навчальний процес факультету мистецтв авторського проекту «Віват, магістри» (Растригіна, 2009). Теоретичне обґрунтування та розгортання проекту відбувалося відповідно до чинної освітньо-професійної програми (ОПП) магістратури і було спрямовано, перш за все, на оптимізацію інтелектуальної і творчої складової підготовки майбутнього магістра-музиканта як фахівця, підготовка якого за своєю фундаментальністю має здійснюватися на більш глибокому рівні, ніж це необхідно для кваліфікації бакалавра.

Сформованість інтелектуально-творчої культури студента передбачає наявність певної системи ціннісних орієнтирів і

необхідних дослідницьких і фахових компетенцій, оволодіння як традиційними, так і інноваційними підходами в галузі педагогіки мистецтва, розвиток професійно-особистісних властивостей і якостей, котрі визначають готовність до науково-дослідницької та творчо-виконавської діяльності.

Осмислення мети підготовки сучасного фахівця зумовило оптимізацію основних завдань науково-дослідної діяльності майбутнього магістра, а саме: усвідомлення характеру пошукової діяльності як творчої, продуктивної і спрямованої не тільки на отримання інформації, а й на її створення через пошук оригінальних і ефективних рішень; становлення загальнонаукової й предметної ерудованості, загальнокультурного й професійного тезаурусу студента; розвиток професійно-особистісного творчого потенціалу, емоційних, вольових та інтелектуальних якостей; опанування методології наукового пошуку та творчо-виконавських навичок, оволодіння дослідницькими методиками і творчо спрямованими технологіями, послідовністю операцій і дій, тобто основними процедурами інтелектуально-творчої діяльності.

Аналізуючи зміст традиційних навчальних планів і програм, організацію і методи роботи зі студентами, які отримують кваліфікацію «магістр», ми дійшли висновку, що головною причиною недостатньої поінформованості випускників у цьому напрямку є відсутність спеціально спрямованої системи підготовки студента-магістранта як суб'єкта інтелектуально-творчої діяльності. У традиційних програмах підготовки магістра загалом і магістра музичного мистецтва зокрема, немає завдання щодо розвитку інтелектуально-творчої культури студентів; в існуючих наукових і навчально-методичних посібниках практично відсутня необхідна й достатня інформація щодо розвитку інтелектуально-творчих компетенцій; у процесі педагогічної практики студентам не завжди надається можливість зайняти позицію суб'єкта інтелектуально-творчої діяльності.

У науковій літературі суб'єктність особистості фахівця визначається як усвідомлення і прийняття ним положення про те, що тільки він сам є головною енергетичною силою, джерелом і організатором власної діяльності, несе відповідальність як за результати своєї праці, так і за власне професійно-особистісне зростання (Белошицкий, Бережная, 2006). Досліджувана якість спрямовує особистість на вибір найбільш оптимальних та

ефективних шляхів здійснення професійної діяльності в опорі на власну індивідуальність. Завдяки суб'єктності особистість набуває здатності проявляти свою індивідуальність, активізувати свої духовні потенції на шляху до самовираження й самореалізації.

Відтак, інтелектуально-творча діяльність студента має спрямовуватися на становлення у майбутнього фахівця професійно-особистісних якостей, що визначають його суб'єктність і забезпечують її ефективний розвиток. До таких якостей ми відносимо: вмотивованість майбутнього фахівця, яка визначається його бажанням досягти високого рівня професійного саморозвитку й самореалізації; потреба в отриманні знань, необхідних для вирішення поставлених завдань; здатність орієнтуватися в одержуваній інформації та її творче використання для побудови траєкторії наукового і творчого пошуку.

Реалізація проекту була розрахована на послідовне вдосконалення науково-дослідницької та творчо-виконавської складових як у навчальній діяльності студентів, так і в процесі педагогічної практики. Його головна мета – створення оптимальних умов для становлення й розвитку вищезгаданих професійно-особистісних якостей та інтелектуально-творчої культури майбутнього фахівця-музиканта. Досягнення поставленої мети відбувалось на основі запропонованої автором програми професійної підготовки магістрів музичного мистецтва. Особливість останньої полягає в оптимізації саме інтелектуально-творчої складової у процесі теоретичної, методичної та практичної діяльності майбутніх педагогів-музикантів (Растригіна, 2009).

Використовувана нами в практиці роботи зі студентами модель педагогічної підтримки і партнерської співпраці зумовила застосування найбільш ефективних форм організації навчального процесу, що сприяють становленню й розвитку їхньої суб'єктності як основи творчого саморозвитку й самовираження особистості.

Одним із найбільш ефективних механізмів, що дав змогу майбутньому фахівцю-музиканту виявити свої особистісні інтенції і професійні можливості, став творчий проект як найвища форма інноваційної діяльності, що забезпечує створення нового змісту мистецької освіти, а також нових способів мислення і технологій художньо-творчої діяльності.

Прикладом створення абсолютно самостійного творчого проекту як найбільш дієвого варіанту оптимізації інтелектуально-творчої складової підготовки фахівців-музикантів, поступова й поетапна кристалізація якого відбувалась у процесі навчальної (дисципліни – «Сценічна майстерність», «Основи композиторської діяльності», хор-студія «Акваторія»), науково-дослідної (експериментальні дослідження у рамках кваліфікаційних робіт) та практичної (педагогічна практика) діяльності магістрантів, може стати проект студентів VI курсу «Тепло душі». Загальною темою всього проекту, яка об'єднала інтелектуально-творчі розвідки кожного зі студентів курсу в єдине ціле, були вічні людські цінності. Незвичайність і унікальність проекту полягала, по-перше, у тому, що його учасники виступили як автори власних інтелектуальних роздумів і музичних творів; по-друге, прологом до виступу кожного студента був короткометражний ігровий фільм, де майбутній педагог проявив себе як автор ідеї фільму і показав акторську майстерність як виконавець головної ролі.

Під час виступу студенти презентували оригінальні інтелектуально-творчі знахідки в різних музичних стилях і жанрах, демонструючи рівень володіння технікою композиторського письма та художнього виконавства, навичками вокально-хорового, інструментального та комп'ютерного аранжування, нотного та звукового запису, сценічно-виконавською майстерністю. Створення і презентація власних творчих проектів дали змогу студентам проявити креативність і самостійність, рівень розвитку художнього мислення, інтелектуальної, творчо-виконавської і педагогічної культури, презентувати свої художні та професійні потреби й можливості.

Кожен із проектів розкривав болючі проблеми як особистого, так і суспільного характеру. В них йшлося про батьківський дім, про щирі й віддану дружбу, про перше кохання і першу зраду. Ніхто з присутніх не залишився байдужим до кадрів, що порушували соціальні питання, адже саме майбутні педагоги-музиканти покликані засобами мистецтва спонукати інших до роздумів про найбільш гострі виклики людства. У художньому дійстві, де інтелектуальне й творче самовираження

кожного студента представлено об'єктивним і суб'єктивним векторами сприйняття й усвідомлення своєї високої місії, виявилось їхнє кваліфіковане спілкування з мистецтвом і результати пошуку себе в цінностях, культурі, творчості та професії.

Висновки. Таким чином, вищевикладені теоретичні позиції та досвід їхнього практичного втілення в мистецькому освітньому просторі факультету мистецтв закладу вищої педагогічної освіти засвідчують, що застосований у створенні програми професійної підготовки студентів магістратури та впроваджений в авторському проекті принцип освіти через науку і творчість є дієвою основою оптимізації інтелектуально-творчої складової теоретичної, методичної та практичної підготовки майбутніх фахівців-музикантів. Оптимізація інтелектуально-творчої діяльності студентів сприяє їхньому саморозвитку, самовираженню й самореалізації, дозволяє кожному з них проявити інтелектуальні та творчі можливості, реалізувати науковий і художньо-творчий потенціал, а також є одним із ефективних чинників удосконалення професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта.

Перспективним напрямком подальших досліджень у полі окресленої проблематики може стати створення моделі розвитку інтелектуально-творчої культури як інтегративної професійно-особистісної якості майбутнього фахівця-музиканта. Щодо питань удосконалення професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта в її виховному сегменті, на часі визначення шляхів реалізації новітньої мистецької парадигми XXI століття на засадах моделі духовності виховання.

Список використаної літератури

- Белошицкий, А. В., & Бережная, И. Ф. (2006). Становление субъектности студентов в образовательном процессе вуза. *Педагогика*, 5, 60-66.
- Закон України «Про вищу освіту». (2019). розділ XI, ст. 65. Взято з <https://zakon.help/law/1556-VII/edition01.01.2019/>
- Растригіна, А. М. (2009). *Віват, магістри!*: навчально-методичний посібник для студентів мистецьких факультетів педагогічних університетів. Кіровоград.
- Developing Foresight for the Development of Higher Education: Research Relations in the Perspective of the European Research Area (ERA)*. (2003). In Final Report of the Strata-Etan Expert Group. Brussels; European Commission, Directorate-General for Research. Init RTD-K.2 200. Retrieved from <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/490cad6a-5893-4e23-9900-a750aeba99ea/language-en>

Alla Rastrygina

**OPTIMIZATION OF INTELLECTUAL CREATIVE ACTIVITIES AS A FACTOR
OF IMPROVEMENT OF PROFESSIONAL TRAINING
OF A FUTURE PEDAGOGUE-MUSICIAN**

The article presents the author's vision of the process of optimization of the intellectual and creative component of the professional training of a future teacher-musician based on the principle of education through science and creativity. This implies the possession of not only professional competencies in the field of music and pedagogical education, but also the ability to design and creatively realize the individual trajectory of professional and personality's self-development and self-realization.

*The process of organizing the creative – performing and scientific -research activities of students in the artistic and educational space of the Faculty of Arts of the University has been considered. It is emphasized that just such a symbiosis facilitates the unleashing of creative potential of a future specialist-musician's personality not only in the field of art, but also in the process of his or her scientific research activities. In this regard, the content aspect and specificity of mastering the professionally oriented disciplines in the “Musical art *” specialty has been revealed. The mastering of these disciplines is carried out by means of facilitation and is based on partnership between teachers and students. Particular attention is paid to the research work of students as the basis for the development of their intellectual and research culture. The presence of the latter leads to a successful scientific search, the acquisition of a system of values and relevant knowledge about the nature of research activities as creative, productive and aimed at finding original and effective solutions, as well as to availability of developed research competencies.*

The theoretical foundations and practical implementation of the author's project “Viva, masters!” has been proposed for consideration at the Faculty of Arts. The author believes that in the process of the project deployment a student is becoming and developing as a subject of future professional activity, possessing high intellectual, research, cultural, and creative potential.

Keywords: *professional training; optimization; intellectual and creative activities; the principle of education through science and creativity; subjectivity; creative project.*

References

- Beloshitskiy, A. B, & Berezhnaya, I. F. (2006). Stanovlenie subektnosti studentov v obrazovatelnom protsesse vuza [The Becoming of Students' Subjectivity in the University Educational Process]. *Pedagogika*, 5, 60-66.
- Developing Foresight for the Development of Higher Education: Research Relations in the Perspective of the European Research Area (ERA)*. (2003). In Final Report of the Strata-Etan Expert Group. Brussels; European Commission, Directorate-General for Research. Init RTD-K.2 200. Retrieved from <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/490cad6a-5893-4e23-9900-a750aeba99ea/language-en>
- Rastrygina, A. M. (2009). *Vivat, magistr!/: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv mystetskykh facultetiv pedahohichnykh universytetiv [Vivat, Masters!/: The Learners' methodological manual for students of art faculties of pedagogical universities]*. Kirovograd, 2009.
- Zakon Ukrainy “Pro vyschu osvitu”. rozdil XI, st. 65 [The Law of Ukraine "On Higher Education". Section XI, art. 65]. (2019). Retrieved from <https://zakon.help/law/1556-VII/edition01.01.2019/>

Одержано 14.03.2019 р.